

Каляянова О. Д.,
к. ю. н., с. н. с., доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Одеського державного університету
внутрішніх справ
(м. Одеса, Україна)

УДК 343.98.06

ДО ПИТАНЬ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ ОБ'ЄКТІВ ПОЛІГРАФІЧНОГО ДЕТЕКТУВАННЯ

Класична криміналістична наука у своєму специфічному предметі має низку положень, які потребують коректив через адаптацію новітніх досягнень інших галузевих знань, зокрема, природничих. Пріоритетність пошуку бездоганих джерел інформації, її перевірки та впровадження в процес розслідування примушує експериментувати з методами, які за своїми характеристиками концептуально конфронтують з провідною науковою методологією. Нестача достовірної та наявності суперечливої інформації примушує застосовувати технології, які є предметом гарячих суперечок у фахових колах. До цієї категорії питань належить, зокрема, визначення природи об'єктів поліграфічного детектування. Тема має бути нагально досліджена і вирішена за своєю сутністю, оскільки, по-перше, відповідні технічні прилади та правила їх використання законодавчо і методично не визначені; по-друге, природа об'єкту і суб'єкту впливу збоку зазначених технологій не піддається дослідженню інструментарієм, який пропонує матеріалістична методологія; по-третє, інтерпретація даних, отриманих цією технологією, здійснюється оператором – людиною, яка не володіє усією повнотою знань, тому і висновки досліджень слід віднести до сумнівних. Тому дане дослідження спрямоване на усвідомлення природи складових процесу детектування, тобто такого режиму, коли маніпуляції є вольовим актом, а продукція – передбачуваною.

Ключові слова: поліграф; предмет детектування; об'єкт детектування, суб'єкт детектування, їх природа.

Kalayanova Olena. To a Question of a Definition of Objects of Printing Detection. – Article.

The criminalistic science in its specific subject has a number of provisions, the development of which assumes adaptation of modern achievements of other branch

sciences, in particular – natural. The priority of search of faultless sources of information, its check and use in the solution of procedural tasks for establishment of justice, forces to experiment with methods which according to the characteristics are not correct concerning the predominating scientific paradigm and methodology. The deficiency of reliable and existence of the contradictory information caused by mainly closed position of participants of process forces to apply technologies which are a subject of heated professional debates. Definition of the nature of subjects to printing detection belongs to this category of questions. The theme is a subject to urgent studying and permission in the essence because, firstly, the technical devices and rules of their application entering into a subject of discussion are legislatively not regulated; secondly, the nature of an object and a subject who are giving in to influence of technologies doesn't correspond to the nature of the research tools entering priorities of materialistic methodology; thirdly, interpretation of information product of the use of the specified technologies, is carried out by a person who doesn't have all completeness of knowledge, therefore also conclusions are doubtful. Therefore, this research is directed to the understanding of the nature of components of process of detection, that is such mode when manipulations are accompanied by the strong-willed act, and production is potentially predicted.

Keywords: polygraph, a theme of detection, an object of detection, a subject of detection, its nature.

Калянова Е. Д. К вопросу определения объектов полиграфической детекции. – Статья.

Криминалистическая наука в своем специфическом предмете имеет ряд положений, развитие которых предполагает адаптацию современных достижений других отраслевых наук, в частности, естественных. Приоритетность поиска безупречных источников информации, ее проверка и использование в решении процессуальных задач в целях установления справедливости принуждает экспериментировать с методами, которые по своим характеристикам являются некорректными в отношении главенствующей научной парадигмы и методологии. Дефицит достоверной и наличие противоречивой информации, обусловленной преимущественно закрытой позицией участников процесса, заставляет применять технологии, которые являются предметом острых профессиональных дискуссий. К этой категории вопросов относится определение природы объектов полиграфической детекции. Тема подлежит безотлагательному изучению и разрешению в самой сути, поскольку, во-первых, входящие в предмет обсуждения технические приспособления и правила их применения законодательно не регламентированы; во-вторых, природа объекта и субъекта, поддающихся воздействию технологий, не соответствует природе исследовательского инструментария, входящего в приоритеты материалистической методологии; в-третьих, интерпретация информационного продукта применения указанных технологий, осуществляется человеком, не обладающим всей полнотой знаний, поэтому и выводы являются сомнительными. Следовательно, данное исследование

направлено на осознание природы составляющих процесса детекции, т. е. такого режима, когда манипуляции сопряжены с волевым актом, а продукция потенциально прогнозирована.

Ключевые слова: полиграф; предмет детекции; объект детекции, субъект детекции, их природа.

Практика розкриття і розслідування злочинів, особливо неочевидних, у всі часи позначалась труднощами в частині пошуку, збирання, тлумачення інформації щодо обставин події, прийняття обґрунтованих і об'єктивних рішень, їх узгодження зі сторонами обвинувачення і захисту, суддівським складом. Принцип змагальності в юридичних процесах свідчить про принципову причину розбіжностей у поглядах сторін через їх позиції у світосприйнятті та способах тлумачення отриманої інформації. Особливу складність викликає інформація з певних джерел. Зокрема, такий вид джерела інформації як сліди інтелектуального характеру, сліди пам'яті своєю природою посідають нематеріальну сферу і їх дослідження вимагає застосування коректного інструментарію, зокрема, методів і прийомів, яким у сучасній криміналістичній науці відведено хіба що гіпотетичне місце. Однак практика розкриття і розслідування злочинів більш впевнено і креативно реалізує новітні, поки що нетрадиційні спеціальні знання з арсеналу квантової фізики і медицини, нанотехнологій, астропсихології та астромедицини, розробок філософії в космогонічній її частині, що в останній час посилює вплив на традиційну, класичну методологію, формує умови щодо пошуку універсальних наукових положень.

Питанням становлення і перспективам розвитку новітніх аспектів методології науки криміналістики, універсалізації підходів у реалізації практичних завдань з розкриття і розслідування злочинів спостерігається посилення уваги з боку державних органів, наукових кіл, альтернативних дослідників, діяльність яких точиться у сфері практичних і науково-просвітницьких інтересів, а також череди громадських формувань.

Цей стан зацікавленості зумовлений нестримним зростанням і тиском криміногенних факторів, які позначаються руйнівними наслідками для суспільства, державних інституцій, драматичним перебігом долі окремих людей і цілих родин. Не менш актуальною стороною ситуації є й те, що сили протидії руйнівному тиску є неадекватними за станом організаційного, науково-технічного, матеріально-фінансового, культурно-свідомого, професійного та ін. характерів. Традиційні, у

межах академічної криміналістичної науки, методи, засоби, прийоми не можуть забезпечити юридичні провадження зрозумілим і плідним інструментарієм щодо пошуку і виявлення доказової інформації про події минулого, свідками яких певна категорія суб'єктів провадження не могли бути.

Панівна наукова парадигма є визначальним фактором в організації способу світосприйняття і мислення, які спрямовані на матеріально виражені явища і предмети, що знайшли вираження у концептуально-методологічних наукових системах. Останні, у свою чергу, визначають систему криміналістичних методів і прийомів розкриття і розслідування злочинів, забезпечення доказовою інформацією відповідного рівня в юридичних провадженнях.

Соціальні переконання у виключну цінність матеріальних свідків подій і явищ, включаючи наукові форми сприйняття і переконань [1, с. 18], виражені в термінах і поняттях «фактичні дані», тобто таких, що мають фактуру і доступних для сприйняття фізичними почуттями. Натомість психічні процеси, зокрема, мовлення, емоції, відчуття і наміри не знаходять конкретного, зрозумілого і універсального вираження в термінологічній описовій системі або графічному зображенні інформаційної системи. Слаба ж інтеграція метафізичних знань у наукових системах знижує рівень їх адаптації в науково-дослідницькому потенціалі, залишаючи прогалини для суб'єктивних тлумачень. Розуміння нагальної потреби адаптувати в юридичну практику результати новітніх наукових досліджень у нейрофізіології, квантовій фізиці та медицині, квантовій психології знаходять вираження у вольових рішеннях і нормативах з боку керівників правоохоронних органів різних рівнів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю, особливо в частині тяжких злочинів проти життя і здоров'я людини [2].

Розвиток науки і техніки реалізувався у розробках нових засобів, прийомів і методів діяльності, які використовують як правопорушники, так і правоохоронні органи. Однак комплекс кримінально-правового і криміналістичного забезпечення, який призначений удосконалити слідчу роботу та діяльність оперативних підрозділів, лишається недостатньо ефективним.

Виникає нагальна потреба в організації відповідної протидії руйнівному впливу негативних факторів, для чого, насамперед, мають бути підняті на рівень вище, ніж той, яким оперують носії деструктивних сил, криміналістичні та правові методи і засоби.

Фактично і документально підтверджено існування феномену набуття інформації шляхом сканування з ефірної складової об'єктів біологічної природи, який пройшов успішне застосування в правоохоронній практиці у формі нетрадиційного методу [3].

До питань розробки блоку нетрадиційних методів дослідження у своїх роботах звертались провідні вчені-юристи, серед них, зокрема, криміналісти: Т. В. Авер'янова, Ю. П. Аленін, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, А. Р. Белкін, Л. Г. Бідонов, М. Т. Ведерніков, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. І. Клевцов, І. П. Козаченко, В. О. Коновалова, М. В. Костицький, О. Красильников, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, Л. Н. Лобойко, М. А. Погорєцький, П. Прукс, О. Р. Росинська, М. В. Салтевський, В. В. Седнев, С. М. Стахівський, І. В. Строков, П. В. Цимбал, Ю. В. Шепітько, М. Г. Щербаковський, В. В. Яровенко та інші.

Окремі проблемні аспекти означених питань, зокрема щодо технічної перевірки на подачу викривленої інформації позначені в роботах вчених-юристів: В. Бірюкова, В. Коваленка, Т. Лешковича, Л. Удалової тощо.

Однак застосування нетрадиційних методів дослідження в роботах наведеного переліку вчених аналізувалось лише стосовно окремих видів злочинів і, головне, у звуженому сегменті природного потенціалу цих методів, виключаючи енергетичний рівень або погоджуючись з означеною природою лише на її проявленому, похідному рівні, не визначаючи її причинної ролі. До цього часу не є вирішеним питання щодо поняття нетрадиційних знань та їх місця у криміналістичній науці. Хоча із слухних зауважень славетного вченого-криміналіста М. В. Салтевського слідує, що ці надзвичайні знання пов'язані не з матеріальною, а з психо-енергетичною природою [4, с. 187].

Останнім часом спостерігається пошкваллення в обговоренні питання щодо правових, морально-етичних, техніко-технологічних, науково-практичних підстав реалізації нетрадиційних криміналістичних методів, зокрема, в частині застосування різних видів і модифікацій поліграфів з причин недостатньої ефективності усталених, апробованих методів традиційного рівня. Коло дискусій поширюється не тільки на загал ЗМІ, але й на науковців-криміналістів [5]. Нагальна потреба практичного характеру щодо перевірки інформації на її повноту і правдивість найшла вихід у нормативно-правовому вимірі щодо застосування поліграфа у правовій реальності [6, п. 6.8

Розділу VI «Психологічна експертиза»]. Ця вітчизняна практика знаходиться у початковій стадії свого розвитку, позначається нешироким загальним спеціалістів, які обслуговують відповідні пристрої, і невеликим об'ємом вирішуваних завдань. Однак наразі постає низка питань не лише правового характеру щодо реалізації спеціальних знань (вони мають всю їх атрибутику і комплекс ознак), а й можливість повторної їх перевірки іншими особами. Найбільш суттєвим питанням все ж лишається визначення природи об'єктів детектування.

Теоретико-практичні розробки в численному ряду наукових знань в поточний період поставили задачу відповідної корекції концептуальних положень криміналістики, зокрема, в частині формування концепції енергетичної природи речей, процесів, явищ.

Означені положення не знайшли відображення в концепції і теорії класичної, традиційної науки криміналістики. Похідними даного становища є й те, що до цього часу дискусивним є термінологічний аспект в частині поняття «нетрадиційні методи», однак це питання не є прямим щодо нашої теми дослідження.

Під критичні зауваження підпадають погляди щодо енергетичної природи проявів, що складають елементи юридичної події і підлягають обов'язковому доказуванню у справі. У науково-методичних, монографічних і навчальних виданнях все частіше об'єкти, предмети, елементи криміналістичних досліджень, положень подаються в термінах енергетичного рівня [7, с. 61-64], однак науково-методологічне обґрунтування такого стану на даний час відсутнє.

Тому уважаємо, що методики, які не відповідають матеріалістичній парадигмі класичної криміналістики, мають усі підстави бути віднесені до класу нетрадиційних. Принциповим моментом у диференціації фізичної і нефізичної природи об'єктів є наукова концепція про «нефізичну матрицю», «електронну програму», «життєве поле» та ін. [8, с. 71]. Спроби висловити суть і прояв універсальної сили творіння, яка є об'єднуючою для всього сущого у Всесвіті, набули системного характеру і позначилось зародженням універсальної фундаментальної наукової концепції: існуванням енергетичного поля, «L-поля», життєвого поля, яке оточує і єднає будь-який живий організм, предмети т. зв. неживої природи; воно має тонко матеріальні індивідуальні диференційовані параметри. Сучасна квантова фізика розглядає об'єкти в універсальному просторі і часі як наслідки дії сил і енергій, які проявляють себе хвильовим механізмом. Просуваючи

тематичну думку далі, необхідно визнати, що усе в Універсумі є енергія і на підставі цього маємо зробити висновки про всеєдність усіх речей, явищ, процесів [9, с. 18]. Розум також має енергетичну природу; прояви його функцій – вираження частотних модуляцій хвиль та їх інтенсивності, зокрема, в режимах мислення, мовлення, вираження емоцій тощо. Покладення означених універсальних характеристик в основу новітньої наукової парадигми, створить умови для використання надзвичайних людських здібностей в дослідженні і об'єктивізації психічних феноменів суб'єктів в юридичних провадженнях з метою забезпечення достовірною, перевіреною інформацією.

Класична криміналістична методологія в доказуванні відіграє більшою мірою організаційну роль, спрямовану на оптимізацію сил і засобів у досягненні мети. У той же час недосяжним лишається можливість істинного і безпосереднього бачення обставин юридичної події, усунення будь-яких сумнівів у критичному і об'єктивному режимі, забезпечення контролю і перевірки інформаційних даних всіма учасниками проваджень. Життєвий досвід переконує у неефективності методів, які принципово залежні від матеріалістичної парадигми, наслідками чого є блокування реального потенціалу свідомості суб'єкта в опануванні часово-просторових меж [10, с. 10-14]. В той же час результати досліджень нейрофізіологами, біохіміками, психологами, фізиками тонких енергетичних складових людини не знаходять пояснень в термінах біологічних функцій: науковцям належить у майбутньому знайти задовільне пояснення механізму зв'язків між біологічним, психічним, духовним аспектами людини у її єдності із зовнішнім світом, станом, рішеннями і поведінкою.

Означена проблема є характерною для будь-якого юридичного провадження, в якому є ознаки дефіциту надійного, нескладного і ефективного методологічного та інструментального забезпечення практичних органів, інших суб'єктів щодо формування достатнього об'єму доказів.

Тому дане дослідження в галузі криміналістики щодо забезпечення новітніми універсальними методиками в плані ініціації і розвитку психічних здібностей операторів в їх професійній діяльності з отримання такого роду інформації про обставини злочину є актуальним і вчасним.

Головним завданням даного дослідження є виявлення об'єктивних, природних факторів енергетичного характеру у формуванні та адапта-

ції в криміналістичну практику новітніх нетрадиційних криміналістичних методів у забезпеченні доказової інформації юридичних процесів; обґрунтування концептуальних засад застосування нетрадиційних криміналістичних методів в розкритті злочинів як універсального засобу протидії злочинності і формування єдиного семантичного рівня розуміння суб'єктами проваджень щодо отриманих даних про злочин.

З урахуванням багатоаспектності предметної проблематики слушно застосовувати універсальний підхід, який визначається пануючою науковою парадигмою, системою принципів у поєднанні з перевіреним досвідом використання нетрадиційних методів.

Наразі спостерігаємо зростання зацікавленості практичних органів в отриманні інформації, бездоганність якої з боку вимог доказового права була б безсумнівною. Одним з каналів постачання такої інформації при проведенні невербальних слідчих (розшукових) дій є поліграф – технічний пристрій, призначення якого є реєстрація змін у показниках фізіологічних функцій людини під впливом емоцій: дихання, тиску крові, електромагнітних показників біологічних структур (мозку, серця, мускулатури та ін.). Прилади цього типу широко використовують у клінічній медицині, медико-біологічних та психологічних дослідженнях. Останній знайшов реалізацію в тлумаченні показників у детектуванні брехні. Спеціальне психофізіологічне дослідження – це складна процедура, в ході якої поліграф виконує єдину функцію – реєструє швидкоплинні реакції організму на інформаційний подразник в емоційно-фізіологічній сфері. Людина у своїй пізнавальній діяльності проявляє характеристики, які є тотожними за параметрами з функціями поліграфа. Зважаючи на аксіоматичний факт, що програмне забезпечення для поліграфа створюється людиною, логічним буде висновок щодо переваг людського розуму перед штучним; останній слід розглядати як милиці, на які спирається саме людина, яка не визнає своїх природних можливостей.

У кримінальному судочинстві поліграф почали використовувати для отримання неутаємненої інформації психофізіологічного характеру після розпаду Радянського Союзу і досягли певних позитивних результатів. В Україні досі залишається актуальною потреба у детальному дослідженні поліграфа та перспектив його використання у кримінальному судочинстві [11, с. 38]. Зокрема, сучасний інтерес законодавця до розробок в частині застосування поліграфа в кримінальному судочинстві проявляє чіткі риси: вказується на необхідність

вивчити нормативно-правову базу зарубіжних країн, що регламентує застосування поліграфа в розкритті і розслідуванні злочинів та опрацювати питання щодо розроблення відповідної інструкції та внесення змін до чинного законодавства [12].

Після прийняття ряду нормативних актів випробування на поліграфі стали легітимними і поширилися на практику розслідування тяжких злочинів. Практичні працівники упевнились у доцільності використання цього криміналістичного інструменту з метою викриття винних і виправдання невинних у скоєнні злочину осіб та їх реабілітації.

У залежності від обставин застосовують різноманітну тактику в реалізації отриманої таким чином орієнтуючої інформації – у невідкладних слідчих діях. Практичний аспект цього методу знайшов застосування у кількох галузях, зокрема, психології, психіатрії, криміналістиці, кадровій роботі, тому є підстави віднесення методу психофізіологічної діагностики поліграфом до спеціальних психологічних методів, пристосованих до потреб криміналістики [13]. Такий сучасний і перспективний науковий напрям як криміналістична психологія має коректну методичну базу для адаптації поліграфічного детектування у межах процесуальних проваджень. Однак слід бути обачливими, враховуючи думки фахівців – криміналістів стосовно можливих помилок.

Як резюме до порушених питань у дослідженні, слід зазначити, що теоретично протестований метод не є вичерпним і креативним у практиці детектування на предмет виявлення і подолання брехні в системі сучасних нетрадиційних методів, що мають наочну демонстрацію на пристроях. Сучасна нейрохірургія склала поняття явищ і станів, які проявляються у певних ділянках мозку за умов їх сканування, що корегуються з поняттями у сфері дослідження електромагнітного ефекту функціонування чакр за допомогою пристроїв – ауросканерів різних моделей з акцентом на кольоровий аспект проявлення певних емоційних станів, включаючи страх, брехню тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брус Бьрг, Джон Хорган. Криминалистика / превод от англ. – София, Книгоиздателска Къща «Труд», 2001. 703 с.
2. Скрыпников А. И., Стрельченко А. Б. Указ Милиция решила привлечь к борьбе с преступностью экстрасенсов и «детектор лжи» // Известия. 31 мая 1994 года.
3. Экстрасенси: помічники чи шарлатани // Іменем Закону. № 14 (5504). 7.04.2006 – 13.04.2006. С. 16-17, 18-19.

4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. – К.: Кондор, 2006. 558 с.
5. Ковч Я. М. Проблемні питання використання поліграфа в розшуку безвісно зниклих осіб // Право і суспільство. № 5. 2009. С. 124-127.
6. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 р. № 53/5 // Офіційний вісник України. 1998. № 46. Ст. 1715.
7. Гора І. В., Іщенко А. В., Колесник В. А. Криміналістика: посіб. для підготов. до іспитів. 3-е вид. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. 236 с.
8. Goleman, Psychology Today, p. 71.
9. Шри Сатя Саи Баба. Искусство самопознания. – М.: Ганга, 2009. 68 с.
10. Карриван Джуд. Волна: сердце и разум живого Космоса / пер. с англ. – М.: Изд. «София», 2010. 320 с.
11. Прукс П. Уголовный процесс: научная «детекция лжи». – Тарту, 1992. 199 с.
12. Програма протидії злочинам проти життя та здоров'я особи на 2008-2012 роки, затвердженій Рішенням колегії МВС України 25. 07. 2008 року № 17 км/1.
13. Лешкович Т. А. Місце методу психофізіологічної діагностики поліграфом в системі методів криміналістики // Митна справа. 2012. № 5 (83). Ч. 2. Кн. 2. С. 39–46.

